

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

ԱՐԱԳԱԾՈՏՆԻ ՄԱՐԶԻ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԸ*

ՀՏԴ: 02(479.25)

ԶԱՐՈՒՀԻ ՏՈՆՈՅԱՆ

ՀՊՄՀ Կուլտուրայի ֆակուլտետ

**Թանգարանագիտության, գրադարանագիտության և
մատենագիտության ամբիոն
Բանասիրական գիտությունների թեկնածու**

ORCID: [0000-0003-3738-7416](https://orcid.org/0000-0003-3738-7416)

ԷԼՄԻՐԱ ՂԱՆԴԻԼՅԱՆ

ՀՊՄՀ Կուլտուրայի ֆակուլտետ

**Թանգարանագիտության, գրադարանագիտության և
մատենագիտության ամբիոն**

Սույն հոդվածի նպատակն է ընթերցողին և հեղափոխական ուսումնասիրողներին փոխանցել Թալինի համայնքային գրադարանների վերաբերյալ այն տեղեկությունները, որոնք հավաքել ենք սույն հեղափոխության շրջանակում: Այս նյութերը թույլ կտան հեղափոխում իրականացնել փարաբնույթ վերլուծություններ: Փորձել ենք ներկայացնել փարաձառյուղի բոլոր համայնքները, սակայն ոչ բոլոր համայնքներն են արձագանքել կամ պատասխանել հարցումներին:

Համայնքային գրադարանները կարևոր դեր ունեն բնակչության տեղեկատվական պահանջների բավարարման, մշակութային ժառանգության

* Հոդվածը ներկայացվել է 09.05.2026, ընդունվել է տպագրության 25.06.2026:

The article was submitted on 09.05.2026, accepted for publication on 25.06.2026.

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

պահպանման, թվային գրագիտության զարգացման և համայնքային ակտիվության խթանման գործընթացներում:

Տվյալները խոսում են նաև խնդիրների մասին, որոնք առնչվում են նյութատեխնիկական սահմանափակությանը, թվային ենթակառուցվածքների թերի զարգացմանը, մասնագիտական վերապատրաստման անհրաժեշտությանը և ֆինանսներին: Հոդվածում ընդգծվում է, որ համայնքային գրադարանների հերազա արդյունավետ զարգացումը պահանջում է պետական համակարգված ռազմավարական քաղաքականություն, թվային տեխնոլոգիաների ընդլայնված կիրառում և մասնագիտական կարողությունների շարունակական զարգացում:

The aim of this article is to present readers and future researchers with the information on the community libraries of the Talin region that was collected within the framework of this study. These materials provide a valuable basis for future analyses and comparative research. We sought to include all communities in the region; however, not all communities responded to our inquiries or participated in the survey.

Community libraries play a vital role in meeting the information needs of the population, preserving cultural heritage, promoting digital literacy, and fostering community engagement. They serve as important centers for education, lifelong learning, and social inclusion.

The findings also reveal a number of challenges, including limited material and technical resources, underdeveloped digital infrastructure, the need for professional training, and financial constraints. The article emphasizes that the effective future development of community libraries requires a coherent national strategic policy, broader implementation of digital technologies, and the continuous enhancement of professional competencies.

Բանալի բաներ՝ Համայնքային գրադարան, գրադարանային ծառայությունների արդիականացում, մշակութային ժառանգություն, կրթամշակութային կենտրոն, թվային գրագիտություն:

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

Ինչպես հղել՝ Տոնոյան, Զ., Ղանդիլյան, Է. (2025), Արագածոտնի մարզի համայնքային գրադարանները, *Լրատու Հայկական գրադարանային ասոցիացիայի*, 1(7), 124-144. [https://doi.org/10.54503/2953-8092.2026.1\(7\)-124](https://doi.org/10.54503/2953-8092.2026.1(7)-124)

How to cite (APA style): Tonoyan, Z., Ghandilyan, E. (2025). Community libraries of Aragatsotn region, *Herald of the Armenian Library Association*, 1(7), 124-144. [https://doi.org/10.54503/2953-8092.2026.1\(7\)-124](https://doi.org/10.54503/2953-8092.2026.1(7)-124)

Ներածություն

Համայնքային գրադարանները Հայաստանի մշակութային և կրթական համակարգի կարևոր բաղադրիչներից են, որոնք ապահովում են բնակչության տեղեկատվական հասանելիությունը, նպաստում են ընթերցանության զարգացմանը և համայնքային կյանքի ակտիվ կենտրոններ են: Դրանք հատկապես կարևոր դեր են կատարում գյուղական և փոքր բնակավայրերում՝ դառնալով ոչ միայն գրքային ֆոնդերի պահպանման վայրեր, այլև կրթական, մշակութային և սոցիալական նախաձեռնությունների հարթակներ:

Վերջին տասնամյակներում համայնքային գրադարանների գործունեությունը զգալի փոփոխությունների է ենթարկվել՝ կապված վարչական բարեփոխումների, համայնքների խոշորացման և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման հետ: Սակայն միաժամանակ ի հայտ են եկել մի շարք խնդիրներ, որոնք առնչվում են նյութատեխնիկական բազայի անբավարարությանը, շենքային պայմանների վատթար վիճակին, ֆոնդերի թարմացման սահմանափակ հնարավորություններին և մասնագիտական զարգացման անհրաժեշտությանը:

Այս համատեքստում առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում Արագածոտնի մարզի Թալին խոշորացված համայնքի գրադարանային համակարգի ուսումնասիրությունը, որտեղ նե-

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

րառված են մի շարք համայնքային գրադարաններ՝ իրենց պատմությամբ, գործունեությամբ և ընթացիկ խնդիրներով:

«Հ համայնքային գրադարանները

1996 թ. «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի ¹ ընդունմամբ համայնքային գրադարանները անցան համայնքապետարանների ենթակայության ներքո: Օրենսդրական այս փոփոխությունը սահմանեց, որ գրադարանները պետք է շարունակեն իրենց գործունեությունը տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավասության շրջանակում, միաժամանակ պարտավորեցնելով համայնքապետարաններին ապահովել դրանց նյութատեխնիկական բազայի կազմակերպումը, շահագործումը և անհրաժեշտ նորոգման աշխատանքները:

Վերջին տարիներին համայնքային գրադարաններում նկատվում են մի շարք հիմնախնդիրներ, որոնք պահանջում են համակարգված մոտեցում և լուծումներ: Դրանց մի մասը կապված է շենքային պայմանների և նյութատեխնիկական ապահովվածության հետ, ինչպես նաև գրքային ֆոնդերի թարմացման և ժամանակակից պահանջներին համապատասխանեցման անհրաժեշտության հետ: Դրական օրինակ կարելի է համարել համայնքային գրադարանների վերանորոգման նախաձեռնությունները, ինչպիսիք են համայնքային միջոցներով իրականացվող արդիականացման աշխատանքները, որոնք նպաստում են գրադարանային միջավայրի բարելավմանը:

Համայնքային գրադարանները ներկայում իրականացնում են բազմաբնույթ գործառույթներ՝ ընդգրկելով ոչ միայն ընթերցողների սպասարկումը, այլև կրթական, մշակութային և սոցիալական նախաձեռնությունները: Դրանց հիմնական գործառույթներից են՝ նյու-

¹ ՀՀ Տեղական ինքնակառավարման մասին օրենք, 30 հունիսի 1997 թ. <https://www.arlis.am/hy/acts/325>

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

թերի հավաքումը, կազմակերպումը և պահպանումը, գրացուցակների ստեղծումը, տեղեկատվական համակարգերի հասանելիության ապահովումը, որակյալ գրադարանային ծառայությունների մատուցումը, ընթերցանության խթանումը, ինչպես նաև նոր տեխնոլոգիաների ներդրումը:

Համայնքային գրադարանների ֆինանսավորումն իրականացվում է հիմնականում տեղական ինքնակառավարման մարմինների բյուջեների հաշվին, ինչպես նաև օրենքով չարգելված այլ աղբյուրներից:

Խորհրդային Միության փլուզումից հետո գրադարանային ֆոնդերի համալրման գործընթացը զգալիորեն թուլացել է: Շատ գրադարաններ հիմնականում համալրվում են նվիրատվությունների միջոցով, որոնք հաճախ բաղկացած են անձնական գրադարաններից փոխանցված հին հրատարակություններից և չեն ապահովում արդի տեղեկատվական պահանջները:

Այս իրավիճակում գրքային ֆոնդերի թարմացումը մնում է արդիական խնդիր: Գրադարանային միությունների և հաստատությունների խորհուրդ է տալիս ապահովել տարեկան առնվազն 10 տոկոս ֆոնդի թարմացում, ինչը հնարավորություն կտա պահպանել գրադարանների տեղեկատվական արդիականությունը և բարձրացնել դրանց ծառայությունների որակը:

Թալինի համայնքային կենտրոնական գրադարան: Թալինի համայնքային կենտրոնական գրադարանը հանդիսանում է քաղաքի կարևոր մշակութային և կրթական հաստատություններից մեկը՝ ապահովելով Թալին քաղաքի և հարակից բնակավայրերի բնակչության համար գրականության և տեղեկատվության հասանելիությունը: Այն ներկայանում է որպես տեղական մակարդակում գործող

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

կարևոր կառույց, որը համադրում է կրթական, տեղեկատվական և մշակութային գործառույթներ:

Թալինի գրադարանի ձևավորումն ունի երկար և բազմափուլ պատմություն: 1930 թ. Թալինում՝ «Հուշարձան» կոչվող աղբյուրի հարակից տարածքում, տեղի բնակիչ Հմայակ Մանուկյանի նախաձեռնությամբ հիմնադրվում է խրճիթ-ընթերցարան, որը տեղի բնակչության կողմից ստանում է «խրճիթավար Համո» անվանումը: Նրա անձնական գրադարանային հավաքածուն դառնում է ընթերցարանի հիմքը, իսկ ինքը՝ հիմնադիրը, գործունեություն է ծավալում բնակչության գրագիտության բարձրացման ուղղությամբ:

1945–1950 թթ. ընթերցարանի գրքային ֆոնդը աստիճանաբար համալրվում է, ինչի արդյունքում այն վերանվանվում է «Թալինի գյուղական գրադարան», այնուհետև՝ «Թալինի շրջանային գրադարան»: Վերջինս ժամանակի ընթացքում վերածվում է գրադարանային կադրերի պատրաստման և մասնագիտական զարգացման կարևոր կենտրոնի:

1975 թ. կառավարության որոշմամբ ստեղծվում է Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգը (ԳԿՀ), որը ներառում է 44 մասնաճյուղ-գրադարաններ: 1997 թ. համակարգը լուծարվում է, ինչի արդյունքում մասնաճյուղերը փոխանցվում են համայնքների տնօրինությանը, իսկ կենտրոնական գրադարանը վերակազմավորվում է որպես քաղաքային գրադարան՝ մանկական բաժնով:

Ներկայում Թալինի համայնքային կենտրոնական գրադարանը շարունակում է իր գործունեությունը՝ չնայած շենքային պայմանների արդիականացման անհրաժեշտությանը: Գրադարանը ապահովում է բնակչության գրքային և տեղեկատվական սպասարկումը՝ ցուցաբերելով բարձր մասնագիտական մոտեցում:

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

Գրադարանի հիմնական գործառույթը գրքային ֆոնդի պահպանումն ու ընթերցողների սպասարկումն է: Ֆոնդում ընդգրկված են հայ և համաշխարհային գրականության նմուշներ, ինչպես նաև մանկական, գեղարվեստական, գիտական, պատմական և ուսումնական գրքեր: Ընթերցողները կարող են օգտվել ինչպես ընթերցարահից, այնպես էլ գրքային նյութերը վերցնել տուն՝ սահմանված կարգով:

Բացի գրքային սպասարկումից, գրադարանն իրականացնում է նաև կրթական և մշակութային գործունեություն: Դրանց թվում են գրական քննարկումները, ընթերցանության խթանման միջոցառումները, թեմատիկ ցուցադրությունները և հիշատակի օրերին նվիրված նախաձեռնությունները: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում երեխաների և երիտասարդների ներգրավմանը՝ ստեղծելով ընթերցողական ծրագրեր և ստեղծագործական հանդիպումներ, որոնք նպաստում են ընթերցանության մշակույթի զարգացմանը և համայնքային կրթական միջավայրի ձևավորմանը:

Արագածավանի համայնքային գրադարան

Արագածավան համայնքը գտնվում է ՀՀ Արագածոտնի մարզի արևմտյան հատվածում: Համայնքային գրադարանը գործում է 1960-ական թվականներից: Սկզբնական շրջանում այն տեղակայված է եղել գյուղական ակումբին կից և ունեցել է շուրջ 1000 միավոր գրականություն: 1975 թ. շահագործման է հանձնվել մշակույթի տան նոր շենքը, ուր գրադարանին հատկացվել է երկրորդ հարկի չորս սենյակ՝ շուրջ 140 քմ ընդհանուր տարածքով, որտեղ այն գործում է մինչ օրս: Տարբեր ժամանակահատվածներում համայնքում գործել են երեք առանձին գրադարաններ, սակայն 1998 թ. «Պետլիտ» գործարանի և «Ալազյազի ոչխարաբուծական սովխոզի» գրադարաններ:

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

րի լուծարումից հետո դրանց գրքային ֆոնդերը փոխանցվել են Արագածավանի համայնքային գրադարանին:

Խորհրդային տարիներին գրադարանի ֆոնդի համալրումն իրականացվել է Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի միջոցով: Ներկայում գրքային ֆոնդը համալրվում է Արագածոտնի մարզային գրադարանի, Հայաստանի ազգային գրադարանի, համայնքապետարանի, ինչպես նաև անհատ նվիրատուների աջակցությամբ: Գրադարանի ֆոնդը կազմում է 14.359 միավոր գրականություն, որոնք դասակարգված են ըստ բաժինների և լեզուների: Գրադարանում առկա են ինչպես թղթային, այնպես էլ էլեկտրոնային գրացուցակներ և գրքամատյաններ, որոնք ապահովում են տեղեկատվության արագ որոնումն ու արդյունավետ սպասարկումը:

Արագածավանի գրադարանը համագործակցում է համայնքի կրթական և մշակութային հաստատությունների հետ, այդ թվում՝ թիվ 1 և թիվ 2 միջնակարգ դպրոցների, երաժշտական դպրոցի, գեղարվեստի կենտրոնի և նախակրթարանի հետ: Գրադարանը սպասարկում է շուրջ 600 ընթերցողի՝ տարբեր տարիքային խմբերից: Այստեղ գործում է «Գրքասերներ» խմբակը, որի շրջանակում կազմակերպվում են բազմաբովանդակ միջոցառումներ, ստեղծագործական հանդիպումներ, ցերեկույթներ և մաշված գրքերի վերականգնման աշխատանքներ:

Գրադարանի զարգացման գործում կարևոր նշանակություն է ունեցել միջազգային համագործակցությունը: 2014 թ. «Քաունթերփարթ Ինթերնեշնլ» կազմակերպության հետ համագործակցության արդյունքում գրադարանը շահել է 700.000 դրամ արժողությամբ դրամաշնորհային ծրագիր, որի շրջանակում ձեռք է բերվել համակարգիչ, տպիչ, շարժական ինտերնետ կապ, գրասենյակային գույք,

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

ինչպես նաև «Մուղնի» հրատարակչության կողմից տրամադրվել են նոր հրատարակված գրքեր:

Այսօր Արագածավանի համայնքային գրադարանը հանդիսանում է համայնքի կրթամշակութային զարգացման կարևոր կենտրոններից մեկը: Ընթերցողների զգալի մասը ուսանողներ են, որոնք երկար ժամանակ անցկացնում են ընթերցասրահում: Սակայն գրադարանը շարունակում է բախվել նյութատեխնիկական և ենթակառուցվածքային խնդիրների: Մասնավորապես, ծմեռային ամիսներին ընթերցասրահի չջեռուցվելու պատճառով այն լիարժեք չի ծառայում իր նպատակին, ինչը բացասաբար է անդրադառնում ընթերցողների աշխատանքի արդյունավետության վրա:

Գրադարանը հանդես է գալիս նաև որպես կամավորական գործունեության կենտրոն: Հայաստանի տարբեր բուհերի ուսանողներից կազմված կամավորների թիմը մասնակցում է համայնքային միջոցառումների և կրթամշակութային ծրագրերի կազմակերպմանը՝ նպաստելով համայնքի հասարակական ակտիվության զարգացմանը:

Գրադարանի առջև ծառայած կարևոր խնդիրներից են շենքային պայմանների բարելավումը, ընթերցասրահի և սպասարկման սրահի մասնակի վերանորոգումը, նոր գույքի ձեռքբերումը, ինչպես նաև ժամանակակից պահանջարկ ունեցող գրականության համալրումը: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում նաև տեխնիկական հագեցվածությանը, քանի որ արդյունավետ սպասարկման համար անհրաժեշտ է համակարգիչների առկայություն:

Գրքային ֆոնդի թարմացման խնդիրը լուծելու նպատակով գրադարանում ձևավորվել է ակտիվ ընթերցողների խորհուրդ, որի անդամները միմյանց են տրամադրում իրենց անձնական գրքերը «Հանդիպման վայրը՝ գրադարան» նախաձեռնության շրջանակում:

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

Այս հանդիպումների ընթացքում կազմակերպվում են ընթերցված գրքերի քննարկումներ, որոնք նպաստում են ընթերցանության խթանմանը, սոցիալական կապերի ձևավորմանը և գրադարանի նկատմամբ հետաքրքրության պահպանմանը:

Արագածավանի համայնքային գրադարանը նաև ակտիվորեն մասնակցում է Թալինի կենտրոնական գրադարան ՀՈԱԿ-ի կողմից կազմակերպվող մասնագիտական սեմինարներին՝ կիսվելով իր փորձով և աշխատանքային մեթոդներով մյուս գյուղական գրադարանների հետ: Այս համագործակցությունը դրական ազդեցություն է ունենում տարածաշրջանի գրադարանային համակարգի վրա:

Արտենիի համայնքային գրադարան Արտենիի համայնքը գտնվում է ՀՀ Արագածոտնի մարզում: Համայնքում գործում են մշակույթի տունն ու գրադարանը: Արտենիի համայնքային գրադարանը հանդես է գալիս որպես ներհամայնքային նշանակության մշակութային օջախ, որն ապահովում է բնակչության գրական և տեղեկատվական ռեսուրսների հասանելիությունը:

Գրադարանը կարևոր դեր ունի համայնքի կրթամշակութային զարգացման գործընթացում: Այստեղ կազմակերպվում են միջոցառումներ, որոնք նպաստում են ընթերցանության խթանմանը և համայնքային մշակութային կյանքի ակտիվացմանը: Գրադարանը սերտորեն համագործակցում է տեղի դպրոցի և մշակույթի տան հետ՝ իրականացնելով համատեղ կրթական և մշակութային նախաձեռնություններ, որոնք նպաստում են նոր ընթերցողների ներգրավմանը և համայնքային մասնակցության ընդլայնմանը:

Արտենիի գրադարանը գործում է 1979 թվականից: Սկզբնական շրջանում այն եղել է Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի մասնաճյուղ, իսկ 1997 թվականից՝ գյուղապետարանի ենթակայության ներքո գործող հաստատություն: Ներկայում գրադա-

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

րանը գործում է որպես «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի համակարգի մաս: Գրադարանը տեղակայված է մշակույթի տան երկրորդ հարկում: Դրա շենքային պայմանները բարելավվել են World Vision Armenia կազմակերպության իրականացրած բարեգործական ծրագրի շրջանակում:

Գրադարանի գրքային ֆոնդը կազմում է ավելի քան 6000 միավոր, որը հիմնականում համալրվում է նվիրատվությունների միջոցով: Գրադարանի շուրջ ձևավորված ընթերցողական համայնքը ներառում է մոտ 400 ընթերցող, որոնց հիմնական մասը կազմում են դպրոցականները և ուսանողները:

Աշնակի համայնքային գրադարան

Աշնակ բնակավայրը հիշատակվում է դեռևս 5-րդ դարից: Պատմականորեն այն եղել է Այրարատ աշխարհի Արագածոտն գավառի կարևոր բնակավայրերից մեկը: Ունի մշակութային առանձնահատուկ կարգավիճակ. ՀՀ կառավարության որոշմամբ Աշնակի պարսիումբը ճանաչվել է որպես ոչ նյութական մշակութային արժեք, ինչը ընդգծում է համայնքի մշակութային ինքնության պահպանման կարևորությունը:

Աշնակի գրադարանային համակարգ ձևավորվել է 1933 թ., երբ գյուղում գործել են երկու առանձին գրադարաններ՝ գյուղխորհրդին և կոլտնտեսությանը պատկանող: Այդ շրջանում գյուղխորհրդի գրադարանի աշխատանքները ղեկավարել է Սանդուխտ Գասպարյանը, իսկ կոլտնտեսության գրադարանը՝ Հրաժին Խաչատրյանը: 1947 թ. այս երկու կառույցները միավորվել են՝ ձևավորելով միասնական գրադարանային համակարգ:

1975 թվականից Աշնակի գրադարանը ընդգրկվել է Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի կազմում, իսկ 2021 թ. համայնքների խոշորացումից հետո դարձել է «Թալինի կենտրոնա-

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

կան գրադարան» ՀՈԱԿ-ի ենթակայության հաստատություն: Գրադարանի գրքային ֆոնդը կազմում է շուրջ 5600 միավոր և պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային գրադարանի, ինչպես նաև անհատ նվիրատուների կողմից:

Գրադարանում ստեղծվել է տեղի հեղինակների ստեղծագործություններին նվիրված անկյուն, որը ծառայում է որպես ինքնության պահպանման և մշակութային հիշողության փոխանցման միջոց:

Կաթնաղբյուրի համայնքային գրադարան

Կաթնաղբյուրի համայնքային գրադարանի ստեղծման ստույգ տարեթիվը հստակ չի արձանագրված, ինչը պայմանավորված է խորհրդային շրջանի տեղական մշակութային հաստատությունների մասնակի կամ ոչ լիարժեք փաստագրմամբ: Այնուամենայնիվ, առկա տվյալների համաձայն՝ 1956–1960 թթ. գյուղում գրադարանը գործել է ակումբին կից՝ տեղակայված լինելով դպրոցի հին շենքում: Այդ շրջանում գրադարանի աշխատանքները ղեկավարել է գրադարանավար Ազգանուշ Առաքելյանը:

Գրադարանը ներկայում տեղակայված է մշակույթի տան երկրորդ հարկում: Այն համայնքային մշակութային ենթակառուցվածքների շարքում է: Չնայած պատմական տվյալների սակավությանը՝ գրադարանը պահպանել է իր շարունակական գործունեությունը՝ ծառայելով որպես համայնքի տեղեկատվական և կրթամշակութային կենտրոն:

Կաթնաղբյուրի համայնքային գրադարանի գրքային ֆոնդը կազմում է շուրջ 6100 միավոր, որը պարբերաբար համալրվում է տարբեր աղբյուրների միջոցով՝ ներառյալ Արագածոտնի մարզային գրադարանը, Հայաստանի ազգային գրադարանը, «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ը, ինչպես նաև անհատ նվիրատուներ:

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

րը: Այս բազմադրյուր համալրումը նպաստում է գրադարանի ֆոնդի բազմազանությանը և տեղեկատվական արժեքի պահպանմանը:

Մաստարա համայնքի գրադարան

Մաստարայի մշակույթի տունն ու գրադարանը ձևավորվել են խորհրդային շրջանում: Մշակույթի տան շինարարությունը մեկնարկել է 1942 թ., ավարտվել 1947 թ.: 1950 թվականից այդ կառույցում սկսել է գործել գրադարանը: Առաջին գրադարանավարներից է եղել Շիրակ Մնացականյանը, ով համայնքային մշակութային կյանքի կազմակերպման գործում ունեցել է կարևոր դեր:

Մաստարայի համայնքային գրադարանը ներկայում գործում է որպես տեղական նշանակության մշակութային և կրթական կենտրոն: Այն ապահովում է բնակչության գրադարանային սպասարկումը և իրականացնում է ընթերցանության խթանման ծրագրեր: Այստեղ գործում են թեմատիկ գրական խմբակներ (4–6 տարեկանների համար), կազմակերպվում են ճանաչողական այցեր նախադպրոցական և տարրական դասարանների համար, ինչպես նաև կազմակերպվում է «Ամառային դպրոց»:

1975 թվականից Մաստարայի գրադարանը ընդգրկվել է Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի կազմում՝ որպես մասնաճյուղ, իսկ 2023 թ. համայնքների խոշորացումից հետո վերակազմավորվել և անվանակոչվել է ծնունդով մաստարեցի, գրաքննադատ և բանասեր Թեոֆիկ Մակույջյանի անունով: Գրադարանի գրքային ֆոնդը կազմում է շուրջ 59005 միավոր, որը պարբերաբար համալրվում է «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի, Արագածոտնի մարզային գրադարանի, Հայաստանի ազգային գրադարանի, ինչպես նաև անհատ նվիրատուների միջոցով: Հատկանշական է, որ ֆոնդի հարստացման գործընթացին նպաստել է նաև

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

Թեոլիկ Մակուչյանի ընտանիքը՝ նվիրաբերելով նրա անձնական գրադարանի մի մասը:

Վերին Բազմաբերդի համայնքային գրադարան

Վերին Բազմաբերդի գրադարանը գյուղի կարևոր մշակութային և կրթական հաստատություններից է: Գրադարանը սպասարկում է տարբեր տարիքային խմբերի ընթերցողներին՝ ապահովելով հասանելիություն գեղարվեստական, գիտահանրամատչելի, մանկական և ուսումնական գրականությանը:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո գյուղական ակումբին կից սկսել է գործել գրադարան, որի առաջին գրադարանավարը եղել է Խաչիկ Խաչատրյանը: 1975 թվականից այն գործել է որպես Թալինի կենտրոնացված համակարգի մասնաճյուղ, իսկ 2023 թ. համայնքների խոշորացման արդյունքում վերակազմավորվել է որպես Վերին Բազմաբերդի համայնքային գրադարան:

Ներկայում գրադարանի գրքային ֆոնդը կազմում է 4096 միավոր: Այն պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային գրադարանի, Հայաստանի ազգային գրադարանի, «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի, ինչպես նաև անհատ նվիրատուների աջակցությամբ: Այս գործընթացը նպաստում է գրադարանի տեղեկատվական ներուժի պահպանմանն ու զարգացմանը՝ ապահովելով համայնքի բնակիչների շարունակական կրթամշակութային ներգրավվածությունը:

Ներքին Բազմաբերդի համայնքային գրադարան

Ներքին Բազմաբերդ գյուղում գործում են մի շարք համայնքային հաստատություններ, այդ թվում՝ դպրոց, համայնքային գրադարան, մշակույթի տուն և բուժկետ: Այս կառույցները կարևոր դեր ունեն համայնքի կրթական, մշակութային և սոցիալական կյանքի կազմակերպման գործում: Գյուղում գրադարանային գործունեություն

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

Նը սկսվել 1928 թվականից, երբ հիմնադրվում է լիկկայանը, որի հիմնական նպատակը մեծահասակների անգրագիտության վերացումն էր: 1930 թվականից լիկկայանը վերակազմավորվում է որպես գյուղական ակումբին կից ընթերցարան:

Ներկայում համայնքային գրադարանը շարունակում է իր գործունեությունը՝ սպասարկելով տարբեր տարիքային խմբերի ընթերցողներին: Հատկապես ակտիվ օգտվողներ են գյուղի դպրոցականները: Գրադարանում առկա են գեղարվեստական, մանկական, դպրոցական և տեղեկատու գրքեր:

Գրադարանը ժամանակ առ ժամանակ կազմակերպում է գրքի շնորհանդեսներ, գրական հանդիպումներ և դպրոցական միջոցառումներ, որոնք նպաստում են ընթերցանության մշակույթի ձևավորմանն ու համայնքային մշակութային կյանքի ակտիվացմանը:

Գրադարանի գրքային ֆոնդը կազմում է շուրջ 3900 միավոր: Այն պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային գրադարանի, Հայաստանի ազգային գրադարանի, ինչպես նաև «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի աջակցությամբ: Այս համագործակցությունը կարևոր նշանակություն ունի գրադարանի ֆոնդի արդիականացման և տեղեկատվական ռեսուրսների համալրման տեսանկյունից:

Կաքավաձորի համայնքային գրադարան

Կաքավաձորը միշտ աչքի է ընկել ընթերցասիրության և մշակութային ակտիվության բարձր մակարդակով: Այդ մասին վկայում է դեռևս 1937 թվականից գործող ակումբ-գրադարանը, որը տեղակայված էր հին ջրաղացի հարակից տարածքում: Գրադարանի առաջին գրադարանավարը եղել է Միսակ Խաչատրյանը, իսկ 1939 թվականից նրա գործունեությունը շարունակել է եղբայրը՝ Կարմեն Խաչատրյանը:

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

1965–1967 թթ. գյուղում կառուցվել է նոր մշակույթի տուն, որտեղ տեղակայվել է նաև համայնքային գրադարանը: Այն շարունակում է գործել մինչ այսօր՝ ծառայելով որպես համայնքի կրթամշակութային կարևոր կենտրոն:

Ինչպես Թալինի տարածաշրջանի մյուս գրադարանները, Կաքավաձորի գրադարանը ևս 1975 թվականից ընդգրկվել է Թալինի կենտրոնացված գրադարանային համակարգի կազմում՝ որպես մասնաճյուղ: 2023 թ. համայնքների խոշորացման արդյունքում այն ներառվել է «Թալինի կենտրոնական գրադարան» համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպության կառուցվածքում:

Ներկայում Կաքավաձորի գրադարանի գրքային ֆոնդը կազմում է շուրջ 2800 միավոր: Այն պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային գրադարանի, Հայաստանի ազգային գրադարանի, ինչպես նաև «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի աջակցությամբ: Գրադարանի ֆոնդի շարունակական համալրումը նպաստում է համայնքի տեղեկատվական և կրթամշակութային պահանջների բավարարմանը:

Թաթուլի /Արեգ/ համայնքային գրադարան

Թաթուլ գյուղը գտնվում է Հայաստանի Արագածոտնի մարզում, Արտենի լեռան հարավ-արևելյան ստորոտին: Գյուղի նախկին անունը եղել է Փիրմալակ, հետո Արեգ: Լինելով Հայաստանի ազգային հերոս Թաթուլ Կրպեյանի ծննդավայրը՝ 2006 թ. ապրիլի 7-ին վերանվանվել է Թաթուլ:

Գյուղում 1968 թվականից ակումբին կից գործել է գրադարան, որի գրադարանավարը եղել է Կառլեն Հարոյանը: Թաթուլի գրադարանը նույնպես 1975-ից եղել է Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի մասնաճյուղ: 2023 թ. համայնքների խոշորացումից հետո գործում է «Թալինի կենտրոնական գրադա-

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

րան» ՀՈԱԿ-ի կազմում: Թաթուլի գրադարանի գրքային ֆոնդը 3010 միավոր է, որը պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային, Հայաստանի ազգային գրադարանի և «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կոմից:

Իրինդի համայնքային գրադարան

Իրինդ գյուղը Արագածոտնի մարզի Թալին համայնքում է: Այն հիմնադրվել է 1921 թ. առաջին աշխարհամարտից հետո, երբ հայոց ցեղասպանությունից հետո փրկված հայ ընտանիքները՝ հիմնականում Սասունից և Մուշից, հաստատվել են այստեղ: Իրինդցիները հայտնի են իրենց մշակույթով և ընթերցասիրությամբ: 1961 թ. գյուղում ակումբին կից գործել է գրադարան՝ Խնկանոս Քոթանյանի վարմամբ: Այժմ գրադարանը վերանորոգված է և տեղակայված գյուղապետարանի երկրորդ հարկում: Գրադարանի գրքային ֆոնդը 6412 միավոր է, որը պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային, Հայաստանի ազգային գրադարանի և «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կոմից:

Դաշտադեմի համայնքային գրադարան

Դաշտադեմ գյուղը գտնվում է ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին համայնքում՝ Արտենի լեռան հարավային ստորոտում: Գյուղը նախկինում հայտնի է եղել Ներքին Թալին անվամբ, իսկ 1979 թ. վերանվանվել է Դաշտադեմ:

Գյուղի գրադարանը սկզբնական շրջանում հիմնականում կենտրոնացած էր տեղական և դասական գրականության հավաքածուների վրա, սակայն հետագայում ավելացվել են նաև ժամանակակից գրքեր և գիտական հրատարակություններ: Գրադարանը կարևոր դեր ունի համայնքի մշակութային կյանքում:

1975 թվականից գործել է որպես Թալինի կենտրոնացված համակարգի մասնաճյուղ, 2023 թվականից՝ որպես «Թալինի կենտ-

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

րոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի ենթակա կառույց: 2023 թ. անվանակոչվել է Վոսան Հովսեփյանի անունով: Գրքային ֆոնդը 3902 միավոր է, որը պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային, Հայաստանի ազգային գրադարանի և «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կոմից:

Ակունքի համայնքային գրադարան

Ակունք գյուղը գտնվում է ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին համայնքի վարչական տարածքում՝ Թալինից 7 կմ հեռավորության վրա: 1941 թ. գյուղը Գյուղուից անվանափոխվել է Ակունքի: Ակունք գյուղում 1829 թ. վերաբնակվել են Կարսից, Մուշից, Խոյից, Ալաշկերտից տեղահանված հայերը: Գյուղում գործում են դպրոց, մանկապարտեզ, գրադարան, մշակույթի տուն:

Գրադարանը կրթական և մակույթային կենտրոն է գյուղում: Այստեղ գործում է ընթերցասրահ, ընթերցանության խմբակ, անցկացվում են միջոցառումներ:

Գրադարանի գործունեությունը սկսվել է 1946 թվականից՝ որպես ակումբին կից կառույց, Մայրանուշ Գրիգորյանի ղեկավարությամբ: 1975 թվականից եղել է Թալինի Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի մասնաճյուղ: 2023 թվականից գործում է «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կազմում: Գրքային ֆոնդը 2511 միավոր է, որը պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային, Հայաստանի ազգային գրադարանի և «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կոմից:

ՆՈՐ ԱՐԹԻԿԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Նոր Արթիկ գյուղը գտնվում է ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին խոշորացված համայնքի վարչական տարածքում: Գյուղը հիմնադրվել է 19-րդ դարի վերջում /մոտ 1880-1890 թթ./: Բնակություն են

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

հաստատել Արևմտյան Հայաստանի տարբեր վայրերից՝ Էրզրումից, Իգդիրից և այլ շրջաններից եկած հայերը:

1949 թվականից գյուղի ակումբին կից գործում է գրադարանը: Այն նպաստում է բնակիչների կրթության, ընթերցանության, մշակույթի զարգացմանը և հատկապես մեծ դեր ունի երեխաների և դեռահասների դաստիարակության գործում: Գրադարանն ունի ընթերցասրահ, ուր բնակիչները կարող են կարդալ, պատրաստվել դասերին կամ պարզապես անցկացնել իրենց ազատ ժամանակը: Գրադարանում հաճախ կազմակերպվում են միջոցառումներ, գրքերի քննարկումներ, գրական երեկոներ, հանդիպումներ գրողների կամ հայտնի մարդկանց հետ:

Գրադարանը 1975 թվականից գործել է որպես Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի մասնաճյուղ, իսկ 2023 թվականից՝ որպես «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի մաս: Գրադարանի գրքային ֆոնդը 5200 միավոր է, որը պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային, Հայաստանի ազգային գրադարանի և «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կողմից:

Ազարակավանի համայնքային գրադարան

Ազարակավան գյուղը գտնվում է ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին խոշորացված համայնքի վարչական կազմում: Այն ձևավորվել է 20-րդ դարում, երբ այստեղ բնակություն են հաստատել տարբեր շրջաններից տեղափոխված հայ ընտանիքներ:

Ազարակավանում գործում է գրադարան, որը կարևոր կրթամշակութային կենտրոն է: Գրադարանը նպաստում է ընթերցանության տարածմանը և օգնում է գյուղի երեխաներին, երիտասարդներին ու մեծահասակներին ձեռք բերել նոր գիտելիքներ: Հաճախ կազմակերպվում են մշակութային միջոցառումներ, գրական ընթերցում-

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

ներ, հանդիպումներ, հիշատակի օրեր և այլ հետաքրքիր ծրագրեր: Ազարակավանի գրադարանը 1975 թվականից եղել է Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի մասնաճյուղ, իսկ 2023 թվականից գործել է «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կազմում: Գրքային ֆոնդը 4245 միավոր է, որը պարբերաբար համալրվում է Արագածոտնի մարզային, Հայաստանի ազգային գրադարանի և «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի կողմից:

Եզրակացություն

Արագածոտնի մարզի Թալին խոշորացված համայնքի գրադարանային ցանցի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ համայնքային գրադարանները ձևավորվել են պատմականորեն երկարատև գործընթացների արդյունքում և զարգացել են սոցիալ-քաղաքական տարբեր փուլերում՝ սկսած խորհրդային շրջանի ակումբ-ընթերցարաններից մինչև ներկայիս համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպություններ: Գրեթե բոլոր գրադարանները սկզբնավորվել են ակումբներին կից ընթերցարանների կամ փոքր գրադարանների ձևով՝ հիմնականում 1930–1960-ական թվականներին: 1975 թվականից համայնքային գրադարանները կազմել են Թալինի գրադարանների կենտրոնացված համակարգի մաս, իսկ 2023 թվականից ներառվել են «Թալինի կենտրոնական գրադարան» ՀՈԱԿ-ի համակարգում:

Գրադարանների ֆոնդերը փոքր են, հիմնականում տատանվում են 2500–6500 միավորի սահմաններում, համալրվում են նվիրատվություններով և պետական/մարզային աջակցությամբ:

Բոլոր գրադարանները հանդես են գալիս որպես կրթական կենտրոններ, մշակութային միջոցառումների հարթակներ, սոցիալական շփման վայրեր, դպրոցականների ինքնակրթության աջակցման միջավայր: Գրեթե բոլոր գյուղերում գրադարանների հիմնական

ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ

օգտվողները աշակերտներն են, ինչը ցույց է տալիս կրթական համակարգի հետ փոխկապակցվածությունը:

Ուսումնասիրության արդյունքում նաև պարզ դարձավ, որ առկա են համակարգային խնդիրներ: Դրանցից մեկը համալրումն է, որը տեղի է ունենում հիմնականում նվիրատվությունների արդյունքում, ինչը չի ապահովում արդի տեղեկատվական պահանջներին համապատասխան թարմացում: Հաջորդ խնդիրը շենքային պայմաններն են: Շատ գրադարաններ ունեն հին կամ մասնակի նորոգված շենքեր, սահմանափակ տեխնիկական միջոցներ և թվային ենթակառուցվածքների բացակայություն: Գրադարանները չունեն հնարավորություն՝ ստեղծելու էլեկտրոնային գրացուցակներ կամ օգտվելու թվային պաշարներից: Սակավ է ֆինանսավորումը, առկա է անձնակազմի վերապատրաստման հրատապությունը:

Կարծում ենք՝ համայնքային գրադարանների հետագա զարգացումը պահանջում է պետական և համայնքային համակարգված ռազմավարություն, թվային ենթակառուցվածքների զարգացում, գրքային ֆոնդերի նպատակային թարմացում և մասնագիտական կարողությունների շարունակական բարձրացում: